



Alptekin Tartıcı
(E) Kur. Alb., Stratej

Ruslar Suriye’den Çekiliyor mu? Veya Çekilir mi?

Son günlerde yazılı ve görsel medyada sıkça yer alan “Ruslar Suriye’den Çekiliyor mu?” sorusuna cevap aramak için tarihi bir analizle başlamak gerekmektedir. Bu sorunun cevabını bulmak için yaklaşık üç asırdır hiç değişmeyen ve en öncelikli Rus dış politikalarından biri olan “Sıcak Denizlere İnme” tarihi hedefine göz atmakta fayda olduğu değerlendirilmektedir.

Bu yüzyıllardır değişmeyen hedef, dünya tarihinin Çar I. Petro diye tanıdığı, bizlerin Çar Deli Petro diye bildiğimiz, Rusların ise Baba Petro diye adlandırdıkları Rus Çarı Petro’nun 1725 yılında ölümünden hemen önce hazırladığı, kendisinden sonra Rusya’nın başına geçecek olanlara bıraktığı, ancak 1738 yılında San Petersburg’da (Leningrad) Petrof Sarayı evrak mahzeninde rastlantı eseri bulunmuş olan Rus Çarlığının Avrupa’nın egemenliğini nasıl ele geçirebileceğini anlatan yazılı vasiyetnamesinde net bir şekilde yer almaktadır.

Bu makalenin başlığını oluşturan sorunun cevabını vasiyetnamenin ilgili maddelerinde ve bugüne kadar gerek Çarlık Rusyası’nın, gerek SSCB’nin ve gerekse Rusya Federasyonu’nun bu öncelikli hedefi yerine getirmek için izlediği dış politikalarda özellikle de soğuk savaş döneminde ve son on yıllardaki politikalarıyla birlikte incelediğimizde çok manalı bir boyut kazandığını net olarak görebilmekteyiz.

Çar Deli Petro vasiyetinin 8’inci maddesinde İmparatorluğun sınırlarının kuzeyden Baltık Denizi, güneyden Karadeniz boyunca sürekli olarak genişletilmesi gerektiğini, 9’uncu maddesinde ise, İstanbul ve Hindistan’a mümkün olduğu kadar yaklaşmayı, burada hakim olan herhangi bir gücün cihanın gerçek bir hükümdarı olacağını ifade etmektedir. Bunun için bir taraftan Türkiye’ye, öte yandan İran’a karşı devam üzere harpler açılması gerektiğini, gerek Karadeniz ve gerek Baltık Denizinde deniz tezgahları inşa ederek buraları ele geçirmek için bu hususun temel sayılması gerektiğini, İran’ın çöküş ve düşüşünü çabuklaştırıp Basra Körfezi’ne kadar sızılmasını ve mümkünse doğuda eski Sibiryaya ticaret yolunu dünya deniz ticaret filolarının uğrağı bulunan Hindistan’a kadar uzatmayı hedef olarak vermiştir.

Özellikle 18 ve 19. YY’da Osmanlı-Rus muharebelerinin asıl sebebidir Rusların sıcak denizlere inme arzusu. Peki, Rusları sıcak denizlere çeken sebep neydi? Soğuk denizlerde çok mu üşümüşlerdi? Esasen bu sorunun cevabını Rusya’nın coğrafi konumunda bulmak mümkündür. Kuzeyinde buzul denizleri ile, güneyinde Osmanlı hâkimiyetindeki Boğazlar ve Karadeniz arasında kalmış Rusya, kendisine çıkış kapısı olarak Osmanlı coğrafyasını seçmişti. Rusya’nın çehresini günümüze taşıyan ve Rus modernleşmesinin öncüsü kabul edilen Çar I. Petro sıcak denizlere inme düşüncesini devlet politikası haline getirmişti. Ona göre, medeniyetin ve ilerlemenin kaynağı denizlerde saklıydı. Kuzey’den deniz yoluyla güneye, sıcak denizlere inmek, Britanya Krallığı, Hollanda, İspanya vs. örneklerinde olduğu gibi güneyin bakir topraklarının zenginliklerini St. Petersburg başta olmak üzere Rus şehirlerine taşıyarak ülkesini güçlendirmek, yani düvel-i muazzama arasına girmek istiyordu. Bu uğurda teorik alt yapıyı oluşturmakla kalmayıp işi fiiliyata da döken Çar I. Petro, Rusya tarihinin en büyük kadırgalarına sahip donanmasını kurduğunu. Zaman zaman bu amacını gerçekleştirmeye çok yaklaşan Rusya, karşısında sömürgecilik pastasında ortak olmayı düşündüğü diğer devletleri bulmuştu.

Çar Deli Petro’dan sonra 18.YY ve 19.YY boyunca Rus Çarlığını yönetenlerin bu vasiyetnamede yazılı hususları yerine getirmek için tutarlı bir politika çizdikleri görülmektedir. Örneğin Ruslar, tarih boyunca İstanbul’a Konstantinopol değil hep Çargrad olarak yani Çar’ın şehri olarak adlandırdılar. Resmî olarak pek dile getirilmese de, Rusların güneye inme politikalarının dayandığı temellerin, esasında Boğazlara ve İstanbul’a hâkim olmak olduğunu göstermektedir. Rus Çariçesi II. Katerina’nın en büyük idealinin, Rusya’nın sıcak denizlere ulaşmasına bir engel olarak gördüğü Osmanlı Devleti’ni yıkmak olduğu ve bunun için “Grek Projesi” adı altında bir plan dahi hazırladığı bilinmektedir. Bu projeye göre, Osmanlı Devleti yıkılarak, onun yerine bir Rus prensinin idaresinde, İstanbul’un merkez olduğu bir Grek Devleti kurulması öngörülmekte idi. Çariçe II.Katerina’nın, bu maksatla yeni doğan ikinci torununa İstanbul’un kurucusu Bizans İmparatoru Konstantin’in adını vererek, onu kurulacak bu devletin başına getirmeyi dahi planladığı söylenmektedir.

19 YY. son çeyreğinde yaşanan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, tarihe 93 Harbi olarak da geçmiştir, Osmanlıların hem Balkanlarda hem de Kafkas Cephesi’nde Ruslara karşı büyük mücadele vermek zorunda kaldıkları, hazırlıksız yakalandıkları ve Osmanlı aleyhine neticelenmiş bir savaşı. Balkanlardaki Osmanlı savunma hatlarını aşan Ruslar herhangi bir dirençle karşılaşmadan İstanbul önlerine, Yeşilköy’e kadar gelmişlerdi. Bu gelişmeler neticesinde Osmanlı Devleti Balkanlarda büyük toprak kayıplarını içeren Ayastefanos Antlaşması’nı imzalamak zorunda kalacaktı. Ancak yine de Ruslar Türk Boğazlarında bir egemenlik sağlayamamıştı.

20 YY’a geldiğimizde başta birliğini tamamlayan Almanya ve İtalya olmak üzere enerji kaynaklarına ulaşmak maksatlı sömürgeciliğin çok yaygın olduğu bir döneme girilmişti. Çarlıkta yönetilmekte olan Rusya’da demokratik yönetime geçmeyi amaçlayan gruplar giderek güçlenmekte, büyük savaş öncesinde Rusya’da askeri, siyasi ve ekonomik çalkantılar yaşanmaktaydı. Buna rağmen Rusya Boğazlar üzerinden sıcak denizlere inme politikasını devam ettirmek istemekteydi. Ancak

1914'te başlayan 1'inci Dünya Savaşı ve daha bu savaş sona ermeden Çarlık Rusya'sındaki Bolşevik Ayaklanması Rusların bu hedeflerin bir süre ertelemelerine neden olmuştur.

Savaş sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez coğrafyasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının önderliğinde verilen Kurtuluş Savaşı ve akabinde kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin, yine yeni kurulan SSCB ile emperyal devletlere karşı birlikte mücadelesi, belki de bugün yaşanmakta olan Türk-Rus ilişkilerinin ilk versiyonu olarak değerlendirilebilir.

Türk-Rus ilişkilerinde II.Dünya savaşına kadar inişli çıkışlı bir süreç yaşansa da, bu ülkedeki komünist rejim genç Türkiye için bir tehdit olarak algılanmış ve büyük savaş sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeni ile ilişkiler sıfırlanma noktasına gelmiştir. 1980'li yıllarda artan enerji ihtiyacının karşılanması için doğalgazın temel enerji kaynağı olarak belirlenmesi, bu kapsamda SSCB ile yapılan enerji anlaşması Türk-Rus ilişkilerini artırırken yine bu dönemden itibaren tüm dünyada etkisini artıracak olan küreselleşmenin etkisiyle ekonomik olarak Soğuk Savaşın yükünü kaldıramayan SSCB'nin 1991'de yıkılması, yeni dönemin başlangıcı olarak tüm dünyada uluslararası ilişkilerin modifiye edilmesini gerektirmiştir.

İkinci Büyük Savaştan fazla yara almadan ayrılan SSCB, Soğuk savaş döneminde sıcak denizlere inme arzusunu gerçekleştirebilmek ve dünyanın petrol rezervlerinin %60'ndan fazlasının barındıran Ortadoğu coğrafyasına etkili bir aktör olabilecek konumu ele etme çabalarını hep sıcak tutmuştur. Avrupa'nın Truman doktrini ile SSCB'ye karşı tedbirler geliştirirken Marshall yardımı ile de ekonomik olarak bitmiş olan Avrupa'yı ayağa kaldırma çabaları devam etmiş, SSCB'de ele geçen her fırsattan istifade etmeyi ihmal etmemiştir. 1957 yılında Suriye Buhranı esnasında, o yılın başından itibaren Suriye'nin gittikçe sola kayan yönetimi ve bu ülkede komünistlerin tesirini arttırmaya başladığı görülmektedir. Bu gelişmenin liderliğini de Suriye kabinesinin kuvvetli adamlarından ve komünist sempatisi ile tanınan Halit el-Azm yapmaktaydı. Halit el-Azm 1956 Temmuz'unda Savunma Bakanı olarak bir heyetle birlikte Moskova'ya gitmiş ve orada Sovyetlerle bir takım anlaşmalar imzalamıştır. Bu antlaşmaların 6 Ağustosta açıklanması ile 1957 Suriye Buhranı patlak vermiştir. Bu antlaşmaya göre, Sovyetler Suriye'ye beş yüz milyon dolarlık ekonomik ve askeri yardım yapmıştır. Bu yardım çerçevesinde Suriye'yi silahlandırma da söz konusuydu. Bu bağlamda bu dönemden itibaren Rus askeri yetkililerin yardım kapsamında Suriye'de bulunmaya başladığını, yani Rus askeri varlığını Ortadoğu'da görmekteyiz. 1956 Eisenhower doktrini ile tam manasıyla Ortadoğu bölgesinde olduğunu gösteren Birleşik Devletlere bunun karşılığını 1957 Suriye krizinde Sovyetler bu coğrafyada kendilerinin de olduğunu bildirmiş oluyor ve bölgede Birleşik Devletlerin en önemli müttefikini yani Türkiye'yi çevreleyerek Birleşik Devletlere bir mesaj vermiş oluyordu.

Suriye ile SSCB arasındaki askeri ve ekonomik işbirliği yıllara sari olarak gelişmiştir. Bu bağlamda Suriye'deki askeri varlığını sürekli artırmıştır. 1971 yılında Sovyetler Birliği ile Suriye arasında imzalanan anlaşma ile Tartus'ta yarı üs özellikli bir donanma tesisi kurulmuştur. Bu tesisi, Rusya Federasyonu Akdeniz'de bir deniz tedarik ve bakım noktası olarak tanımlamakla birlikte, Duma

tarafından 2017 yılında yayınlanan bir belgede, Rusya ile Suriye arasında yapılan 49 yıllık anlaşmayla Rus donanmasına ait, Suriye'nin Tartus kentindeki tesisin bir deniz üssüne dönüştürülmesinin öngörüldüğü, yapılan ikili anlaşmaya göre, Rus üssünün, Suriye'nin sivil ve idari yetkisinden tamamen muaf olacağı belirtilmektedir.

SSCB dağılana kadar, bu ülkeden aldığı askeri ve ekonomik yardımlar nedeniyle ciddi bir bunalımla karşılaşmayan ve hatta askeri açıdan Lübnan'a yoğunlaşan Suriye, SSCB'nin dağılmasından sonra çok ciddi bunalımlarla karşı karşıya kalmıştır. Soğuk Savaş yıllarında güçlü bir müttefiklik ilişkisi kuran bu iki ülke, Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin değişen yapısı nedeniyle 2005 yılına kadar eskisi gibi sağlam temellere oturan işbirliği yapamamıştır. 2005 yılından itibaren, yani Putin'in ikinci döneminden itibaren gelişen Putin-Esad ilişkileri ile iki ülke arasında askeri ve ekonomik işbirliği neticesinde Rusya'nın Tartus ve Lazkiye'deki üsleri kullanması karşılığında Suriye'nin Rusya'ya olan borcunun % 70'i silinmiştir.

Rusya Federasyonu, Suriye'de 2011 yılında başlayan Arap Baharı eylemleri ile mevcut yönetimi yıkararak kendi emellerine hizmet edecek bir yönetimin gelmesini arzu eden ABD ve Batılı devletlere karşı korumak adına en başından beridir Suriye'ye destek vermektedir. Bu kapsamda, Ekim 2015'ten itibaren ise Suriye'nin kuzeybatısındaki Lazkiye'de bulunan Bassel El-Esed hava üssü (Himeymim), 2 bin Rus personelin yanı sıra 32 uçak, 16 helikopter, 9 tank, 2 karadan havaya fırlatılan füze savunma sistemi Rusya'nın Suriye'deki askeri varlığının en önemli unsurunu oluşturmaya başlamıştır.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 11 Aralık 2017'de Lazkiye bölgesinde bulunan Hmeymim, Rus askeri üssüne sürpriz bir ziyaret gerçekleştirmiş ve görevlerini büyük oranda gerçekleştirdikleri için Rus ordusuna bağlı birliklerin Suriye'den çekilmesi talimatını verdiğini söylemiştir. Putin, Rus güçlerinin Suriye'de, biri Hmeymim biri de Tartus'ta olmak üzere 2 daimi konuşlanma noktası olacağını, yani buralardan tamamen geri çekilmeyeceklerini söylemiştir. Putin, her iki üssün "hem karadan hem de denizden korunması gerektiğini" ifade etmiştir. Bu husus bir miktar kara birliğinin mevcudiyetinin devam edeceği anlamına gelmektedir.

Bir ülke askerinin bu ülkeden çekilmesi, askeri anlamda, o ülkede bir asker dahi olsa askeri varlığının kalmaması, o ülkenin bayrağının ülke sınırlarında göndere çekilmemesi anlamına gelmektedir. Rusya Temmuz 2011'den sonra Suriye'de konuşlandığı birliklerini kara, deniz ve hava unsurları ile takviye etmiştir. Çekilme talimatı verdikleri birlikler aslında bu birliklerden başkası değildir.

Sonuç olarak; Rusya Federasyonu Suriye'den çekilmez ve çekilmeyecektir. Sadece takviye maksatlı gönderdiği bir kısım askeri varlığını medyanın gözü önünde geri çekecek ve bu propagandasını tüm dünyaya bu şekilde duyuracaktır. Çünkü soğuk savaş döneminden itibaren ABD ve NATO'nun SSCB'ni çevreleme politikalarını bu coğrafyada kıran Ruslar için Suriye stratejik öneme haiz bölgesel ortaktır. Obama yönetiminin başlangıçtaki pasif Suriye politikalarını iyi değerlendiren Putin, Suriye Krizi ile birlikte Suriye'deki varlığını meşru bir zemine oturtarak artırmış ve bölgedeki

istikrara katkısı tüm dünyaya kabul ettirmiş ve bu süreçte “Sıcak Denizlere İnme Politikası” kapsamında çok önemli bir kazanım elde etmiştir.

Ortadoğu'nun mevcut enerji potansiyeli ile jeopolitik ve stratejik önemi, büyük devletlerin bu enerji kaynaklarını kontrol etme isteği ile birleşince bu bölgeye hakim olma mücadelesi adına yapılan dış müdahalelerin son yıllarda artması, bölgedeki istikrarı olumsuz olarak etkilemiştir. Suriye'yi Ortadoğu'ya çıkış kapısı olarak gören Rusya 47 yıldır ülke yönetiminde olan Esad Ailesinin yerine gelebilecek Batı yanlısı bir yönetimden çekinmekte ve bu nedenle başından beridir Esad Yönetimine destek vermektedir.

Öte yandan; Kıbrıs, Suriye, Lübnan ve İsrail arasında kalan Leviathan bölgesinde yaklaşık 3,45 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol bulunduğu tespit edilmiştir. Bölge, ileride enerji hatlarının düğümlendiği bir yer haline geleceği değerlendirilmektedir. Dünyanın en büyük enerji hammaddeleri ihracatçılarından birisi olan Rusya ileride kendisine rakip olabilecek bu bölgeden çıkacak enerji kaynakları üzerinde şimdiden söz sahibi olmak ve alandaki diğer aktörlerin kendi çıkarlarına ters olabilecek planlarını engellemek istemesi, diğer bir ifade ile Rusya'nın Suriye politikasının arka planında Doğu Akdeniz'de aktif bulunma faktörü de vardır.



Bu belgede yer alan hususların **tüm sorumluluğu yazarlara ait olup** MSE'ye üyelerini bağlamaz.

Bu belgenin her hakkı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu esasları çerçevesinde MSE'ye aittir.

Alıntılarda <http://merkezstrateji.com/> uzantısının verilmesi, belgenin tamamına ulaşılabilmesi için zorunlu tutulmuştur.